KULTUR STYRELSEN

F R E D N I N G S V Æ R D I E R

NYSØ

VORDINGBORG KOMMUNE

Besigtigelsesdato:	24.02.2011
Besigtiget af:	Simon Harboe
Journalnummer:	2011-7.82.07/390-0001
Kommune:	Vordingborg kommune
Adresse:	Nysøvej 1, 4720 Præstø
Betegnelse:	Nysø
Fredningsår:	1918. Udv. 1964
Omfang:	*Hovedbygningen (1671-73), portalen (1763-85), den gamle lade med hovedindkørslen, de med laden forbundne staldbygninger (ca. 1800), Thorvaldsens værksted i haven (1839 og senere) samt voldgravene.*

BYGNINGSBESKRIVELSE

Nysø ligger ud til Præstø Fjord, omgivet af avlsgård og park.

Den trefløjede hovedbygning ligger på et lavt voldsted og er mod syd, øst og vest omkranset af den fredede voldgrav. Hovedbygningen, som er i to etager med kælder, står i blank mur af røde teglsten på et fundament af granitkvadre. Taget er et rødt, helvalmet tegltag med enkelte mindre heltagskviste samt seks murede skorstenspiber. Vinduerne er ældre, opsprossede korspostvinduer. Gård- haveside har pilasteropdelte midtrisalitter med gesimser og trekantfrontoner. Gårdsidens midtrisalit er udsmykket med festoner, guirlander og en portal med våbenskjold samt et ur i frontonen, mens havesidens midtrisalit har våbenskjolde i frontonen og en inskription i gesimsen. Hoveddøren er en ældre, tofløjet fyldningsdør i egetræ.

I det indre har hovedfløjen bevaret en ældre planløsning med et symmetrisk rumforløb i stueetagen og på beletagen, hvor sale og værelser ligger en suite ud til haven, med dørene placeret en filade langs havesiden. Hertil kommer, at der i hovedfløjen er bevaret mange ældre overflader og bygningsdele. I de kortere sidefløje findes nyere indretninger samt badeværelser og køkken. Kælderen er delvist indrettet til beboelse med nyere overflader. Dog findes flere barokke døre, gerichter, greb og beslag bevaret.

Den gamle lade med hovedindkørslen er en én etage høj, grundmuret bygning med halvvalmet, sort tag af bølgeplader. Bygningen står på en sort sokkel med rødmalede mure og gul gesims. Portgennemkørslen er pigstensbelagt. Den østre del af laden fungerer som maskinhal og har flere gennemsigtige bølgeplader i taget, en større åbning i gavlen mod øst samt en nyere, bærende konstruktion af limtræsdragere. Den vestre del fungerer som moderne svinestald og har nyere, rektangulære vinduer.

De med laden forbundne staldbygninger ligger parallelt med hovedbygningens sidefløje og omslutter ladegården. Bygningerne er farvesat som laden. Den vestre har et halvvalmet tag som mod gårdspladsen er af ældre tegl, mod vest af bølgeplader. Bygningen, der fungerer som svinestald, har mod øst ældre vinduer af støbejern, mod vest nyere, rektangulære vinduer. Den østre staldbygning fungerer som beboelse samt garage og har flere traditionelle korspostvinduer og vinduer af støbejern samt nyere hejseporte. Taget er et rødt, halvalmet tegltag, hvori der sidder tre nyere skorstenspiber.

På voldstedets sydøstre hjørne ligger Thorvaldsens hvidkalkede atelierbygning "Vølunds Værksted". Det er en sekskantet, grundmuret og hvidkalket bygning med et rødt, helvalmet teglstenstag. Bygningen er udsmykket med en frise som løber under taget samt runde relieffer med motiver af Thorvaldsen. I tagfladen sidder to nyere ovenlysvinduer. I det indre har bygningen bræddegulv og pudsede vægge samt relieffer af Thorvaldsen på de skrå loftsider.

BYGNINGSHISTORIE

Nysø er opført i år 1671, muligvis af bygmester Ewert Janssen. Herregården blev ombygget i det indre i 1760erne, og fik tillige tilføjet ny portal og nye avlsbygninger. Desuden blev den nordlige del af voldgraven tilkastet. Senere er urværket på gårdsidens trekantfronton kommet til.

Thorvaldsens atelierbygning "Vølunds Værksted" blev indviet af Grundtvig i 1839, muligvis efter tegninger af Gottlieb Bindesbøll. Thorvaldsen opholdt sig fra på Nysø 1839 til 1844.

Dele af ladegården brændte omkring årtusindeskiftet og er herefter blevet genopbygget i overvejende nye materialer.

KILDER

Danske Slotte og Herregårde II, Alfred G. Hassings Forlag, København 1944.
Herregården – menneske, samfund, landskab, bygninger, (red.), J. Erichsen og M. V. Pedersen, Nationalmuseet 2005.
Niels Peter Stilling, Danske Herregårde, Nyt Nordisk Forlag 1999.
Danmarks Arkitektur, Landbrugets huse, (red.), Hakon Lund, Gyldendal 1980.

MILJØMÆSSIG VÆRDI

Nysøs miljømæssige værdi knytter sig til den monumentale helhed af ladegård, hovedbygning, voldgrav, park og allé, der tilsammen sætter sit tydelige præg på det omgivende landskab. Hertil kommer relationen til Præstø, hvorfra hovedbygningen rejser sig højt over fjordens lave vand.

KULTURHISTORISK VÆRDI

Nysøs kulturhistoriske værdi knytter sig til herregården som Danmarks første borgerlige, barokke anlæg, der med en bevidst, planmæssig stringens er komponeret omkring en akse, som spænder fra ladegården over hovedbygningen gennem parken. Hovedbygningens portal og gennemlyste riddersal ligger som midtpunkt i denne nord-sydgående akse, mens det lave voldsted og den brede voldgrav, helt i tidens ånd, ikke har forsvarsmæssige hensigter, men derimod markerer afstand mellem herskab og tjenestefolk, samt knytter arkitektur og park sammen i en helhed.

Arkitekturhistorisk står Nysøs hovedbygning som en af de fremmeste repræsentanter for den tidlige danske barok, der direkte var inspireret af den borgerlige, hollandske stilretning, som går under navnet nederlandske palladianisme. Dette ses i den enkle, blanke mur i røde sten, den stringente, symmetriske opbygning og den vertikale stræben som især det stejle, valmede tag og de høje skorstenspiber understreger. Hertil kommer midtrisalitternes pilastre med profilerede baser og joniske kapitæler, den kraftige gesims og den klassisk proportionerede trekantfronton.

Kulturhistorisk vidner denne stil direkte om den enevældige konges favorisering af storborgerskabet samt om denne stands ønske om arkitektonisk at manifestere sin økonomiske magt og politiske handlekraft.

I det indre er bevaret en ældre, barok planløsning med rum en suite og døre en filade ud til havesiden. Hertil kommer en mængde ældre, velbevarede bygningsdele og -detaljer i form af ældre plankegulve, brystpaneler, støbejerns- og kakkelovne, dobbelte fyldningsfløjdøre, dørgreb, barokke énfyldningsdøre, bukkehornsbeslag, barokke gerichter, ældre vinduer og stukkatur.

Thorvaldsens værksted i haven, som er udsmykket med cirkelrelieffer og frise, vidner om det kunstneriske miljø, som prægede Nysø i 1800-tallet.

ARKITEKTONISK VÆRDI

Arkitektonisk fremtræder hovedbygningen på Nysø som en udpræget symmetrisk og stramt koreograferet bygning, hvor de begrænsede dekorationer og den sikre proportionering giver et elegant og herskabeligt udtryk. Bygningskroppens sluttede form understreges af den ensartede, blanke mur samt af det forhold, at de store vinduer sidder fremme i murplanet. Dekorationerne er, på nær sidernes to ovale blændingsfelter og vinduernes flade stik, begrænset til risalitterne med pilastre, festoner, bladranker, gesimser, friser og trekantfrontoner. Denne afmålte, klassisk inspirerede udsmykning er rolig, regelret og særdeles virkningsfuld.

Det eneste element, som bryder den ellers stramme og symmetriske opbygning er gårdsidens urskive, der flankeres af to figurer i almuedragt.

I det indre er hovedfløjen domineret af lyse, højloftede en suite beliggende sale og stuer. Især beletagens centralt placerede, gennemlyste riddersal signalerer med sine vinduer uden forsatsruder, dobbelte fløjdøre, brystpaneler, forgyldte profiler og loftstukkatur en lys, herskabelig elegance. Hertil kommer hovedtrappen med sine barokke balustre og udsmykninger af Thorvaldsen.

Thorvaldsens værksted fremtræder både som et atelier og en eremitage, der med sin form og placering på kanten af voldgraven har et udpræget romantisk udtryk.

BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

I Nysøs ydre knytter de bærende fredningsværdier sig til det samlede anlægs symmetriske og aksiale opbygning som det kommer til udtryk i ladens, staldbygningernes, hovedbygningens og voldgravens placeringer og indbyrdes forhold.

I hovedbygningens ydre knytter de bærende fredningsværdier sig til de tre fløjes symmetriske komposition og generelle materialeholdning, herunder de ældre, opsprossede vinduer og de stejle, næsten ubrudte tagflader. Hertil kommer gård- og havesidens midtrisalitter med deres udsmykninger.

I hovedbygningens indre knytter de bærende fredningsværdier sig til den ældre planløsning samt de mange ældre bygningsdele og overflader i form af plankegulve, brystpaneler, døre, dørgreb, beslag, vinduer og stukkatur. Hertil kommer den generelle materialeholdning.

I Thorvaldsens værksteds ydre knytter de bærende fredningsværdier sig til bygningens ottekantede form og tag samt udsmykning. Hertil kommer den generelle materialeholdning. I bygningens indre knytter de bærende fredningsværdier sig til væg- og loftsudsmykningen.

ANBEFALINGER

Ingen angivet